

A n ı t l a r ı n A t a s ı

Dikilitaş

Önemli bir olayı, ya da bir insanı ve onun başarılarını anmak istediğinizde ne yaparsınız? Belki takvimin bir köşesine not düşersiniz ya da günlüğünüze not alırsınız. Toplumlarsa bir olayı ya da bir kişiyi anmak istediklerinde belleklerinde canlı tutabilmek için adına anıt dikerler. Eskiçağlardan günümüze dek gelmiş böylesi pek çok anıt var. Bunlardan bir kısmıysa, dikilitaşlar.

Türk edebiyatının ilk yazılı eserleri sayılan Orhun yazıtları, dikilitaşlar üzerinde yazılıdır.

İnsanoğlu yaptığı işlerin, yaşadığı olayların hatırlanmasından hoşlanır. Hele hele bu iş büyük bir zaferi, ya da önemli bir işi hatırlatacaksa, yüzyıllarca anılsın ister. İlkçağlarda demirden yontu aracı bulunmadığından ilk dikilitaşlar yontulmadan, kaba bir biçimde dikilmişti. Sonraları alet yapımı ve el sanatları geliştikçe dikilitaşların da daha zarif,

daha ince işlenerek hazırlandıklarını görüyoruz. Bunların en ünlüleri Eski Mısır'da bulunan dikilitaşlardı. Bunlar, tek parça taştan, genellikle kare kesitli, yukarı doğru yükseldikçe daralan ve tepesi piramit biçiminde sonuçlanan sütunlardı. Bu dikilitaşların çoğunluğu, Assuan'daki taş ocaklarından getirilen kırmızı granitten yontulurdu. Bu dikilitaşların tepeleri elektrik denenen, altın gümüş karışımı bir maddeyle kaplanırdı. Anıtların gövdesinde, Güneş tanrısını öven ya da o dikilitaş diktiren kişinin yaşamındaki önemli olayları anlatan hiyeroglif yazılar bulunurdu. Eski Mısır'daki ilk dikilitaşların 4. sülale zamanında, yani MÖ 2613-2494 yılları arasında yapıldığı sanılıyor. Ne var ki o dönemde yapılan bu dikilitaşlar günümüze gelememiş. Günümüze ulaşan en eski dikilitaş, MÖ 1971-1928 yılları arasında yaşayan I. Sesostris döneminde yapılmıştı. Bu dikilitaş Kahire'nin hemen dışında bulunan, Güneş tanrısı Ra adına yapılmış bir tapınağın bulunduğu Heliopolis antik kentinde. İlk sülalelerin yaptırdığı dikilitaşlar sonrakilere göre daha kısaydı. Uzunlukları 3 metreyi geçmiyordu. Dikilitaşları yaptıranlar daha görkemli olmalarını istediklerinden gittikçe daha büyük anıtlar diktirmeye başlamışlardı. Mısır'daki dikilitaşların en ünlülerinden biri olan ve I. Tutmosis'in diktirdiği anıt, kenarları 1,8 metre olan kare bir tabana oturmuş iki dikilitaştan oluşuyordu. Boyları 24 metre olan taşların ağırlığı 143 tondur. Mısır tarihinde önemli bir yeri olan kadın firavun Hatçepsut'un Karnak'ta diktirdiği dikilitaşın kaidesindeki bir yazıtta, bu tek parça taşın ocakta kesilme işleminin yedi ay sürdüğü yazılıdır.

Fenikeliler ve Kenanlılar gibi toplumlar da Mısır'dan örnek alarak dikilitaşlar yaptılar, ama hiçbirisi Mısır dikilitaşları gibi tek parça ve ince işçiliğe sahip

İlk dikilitaşlar, taşı yontup şekil verecek demir aletler olmadığından kabaca yontulurdu. Sonraları dikilitaş üretenler sanatlarında ustalaştı; daha ince sanat eserleri ortaya çıktı.

değildi. Sonraları, Roma İmparatorluğu döneminde dikilitaşların bir kısmı Roma kentlerine götürüldü. Bugün İtalya'nın başkenti Roma'da bir düzineden fazla Mısır dikilitaşı bulunuyor. Bugün İstanbul'da da bir dikilitaş var. 3. Tutmosis'in Asya'da kazandığı

Sultanahmet Meydanı'nda bulunan dikilitaş, firavun 3. Tutmosis tarafından yaptırılmıştı. Bizans imparatoru I. Theodosius, taşı İstanbul'a getirtti.

zaferlerin anısına Heliopolis'te diktirdiği ve I. Theodosius'un Bizans'a getirdiği bu dikilitaş günümüzde Sultanahmet Meydanı'nda duruyor. 19. yüzyıl sonlarında Mısır hükümeti, ABD'ye ve İngiltere'ye birer dikilitaş verdi. Biri New York, diğeri Londra'da bulunan bu taşlar, Kleopatra'nın iğneleri adıyla anılıyor. Oysa bu taşlar 2. Ramses ve 3. Tutmosis dönemlerine aitti. Öte yandan Amerikan hükümeti de birisinin anısına dikilitaş dikme fikrini sevmiş olmalı. Çünkü 1884'te başkentlerinde başkan George Washington anısına 169 metrelik bir dikilitaş dikteler.

Dikilitaş dikmekten hoşlananlar yalnızca Mısırlılar değildi elbette. Pek çok başka kavim de kendilerine özgü dikilitaşları anıt olarak kullandılar. Sözgelimi, Mısır'da gördükleri dikilitaşlardan etkilenen Romalılar, birinin anısına ya da önemli bir zaferden sonra anıt dikme alışkanlığı edindiler. İstanbul'daki Kıztaşı ya da Çemberlitaş bunlara örnektir.

Eski Türkler de dikilitaşlara düşküncüydü. Türk edebiyatının ilk yazılı örneği sayılan Orhun Barkı Yazıtları, sonrasında vezir Tonyukuk'un diktirdiği Tonyukuk Yazıtları, dikilitaşlar üzerindedir.

Gökhan Tok

Kaynaklar

<http://egipto.com/obeliscos/obeliskindex>
Compton's 99, Encyclopedia deluxe